

ACADEMIA ROMÂNĂ
COMITETUL ROMÂN DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE A ȘTIINȚEI ȘI TEHNICII
Divizia de Logică, Metodologie și Filosofie a Științei și Tehnicii

SIMPOZIONUL CUNOAȘTERE ȘI COMUNICARE

28 mai 2026, orele 15.00-18.00
(CLOȘ, Piața Alexandru Lahovari, nr. 9)

PROGRAM

Moderatori

Mihaela Buia, DLMFS

Constantin Stoenescu, DLMFS

- **Ana BAZAC, Comunicare disruptivă, cunoaștere disruptivă**
- **Maria Christina SUCIU, Era post - adevărului. O abordare multidisciplinară**
- **Liliana ENĂCHESCU, Rolul psihologului în cunoașterea și comunicarea cu persoanele de vârsta a treia**
- **Mihaela BUIA, Eufemismele și disfemismele - elemente de coloratură în comunicarea verbală**
- **Dan ȘERBĂNESCU, Despre comunicare - rolul în cunoaștere în general și în fizica modernă în particular**
- **Constantin STOENESCU, Comunicare argumentativă și adevăr consensual**

Rezumate

Ana Bazac, Comunicare disruptivă, cunoaștere disruptivă

Tot omul vrea să cunoască, au explicat demult filosofii. Adică fiecare om vrea să înțeleagă lumea: de fapt, diferite lucruri din lume. Cunoașterea este individuală și fragmentată. Ea a fost modelată de către filosofi ca procedură de îndeplinire a intenției de a cunoaște un lucru.

Cum are loc această procedură? Intenția urmărește un lucru. Dar urmărirea este grea: lucrul nu e cunoscut, există doar idei de legare cu alte lucruri (de asemănare, dar astfel – deoarece mintea nu obosește să infereze – și de deosebire, de subordonare a lucrului într-o familie de lucruri etc.). Altfel spus, cunoașterea unui lucru este desfășurarea unui lanț causal cât mai argumentat despre acel lucru. Mai mult: deoarece intenția este de a cunoaște, procesul este mereu „până la capăt”, adică desfășurarea lanțului causal are loc până ce lucrul e cunoscut: desigur, în limitele bagajului informațional, adică mai larg, în limitele inputului. Asta înseamnă deja prima caracteristică aporetică a cunoașterii: deși obiectivul ei e structural – fiecare proces de cunoaștere este urmărit până ce cunoașterea este îndeplinită – totuși procesul este limitat de conjunctura dată de informații. Formulată în concepte: obiectivul cunoașterii este maximalist, realizarea sa este relativă. În orice caz, intenția asupra unui anumit lucru determină o direcție liniară a cunoașterii aceluia lucru.

Dar – acum, în procesul cunoașterii, mai evident – legăturile cu n lucruri și determinații, fiecare provenind din și semnalând alte individualuri înscrise în chiar mai multe generaluri, interferențele, întretăierile și acoperirile parțiale produc tendințe de bifurcații a direcției liniare. Iar deoarece urmărirea și ideile au loc discursiv, cuvintele înseși nu sunt doar cele care se suprapun gândului intenționat ci și cele care îl exprimă altfel, mai bogat sau mai sărac, metaforic și prin n figuri de stil și procedee literare: și astfel, ocaziile de bifurcații se multiplică. Lucrul este urmărit în continuare, dar printr-o direcție zigzagată, ca o ramură de copac ce se întinde hotărât dar care are crengi și crenguțe, lăstari și muguri. Astfel, cunoașterea este mereu disruptivă, adică perturbată și perturbatoare. Iar medierea cunoașterii prin comunicare amplifică stricta disrupție epistemică. După ce menționează logica epistemică a cunoașterii – având drept criteriu știința – prezentarea se ocupă tocmai de unele aspecte perturbatoare determinate și de forme constitutive de mediere expresivă (figuri de stil, sinonime și omonime, abstractizarea metonimică și sinecdocală – reducerea/desființarea individualului prin înlocuirea cu un general abstract neexplicat/reducerea și chiar desființarea generalului concret prin înlocuirea cu o parte reprezentativă (Pars pro toto)) și de performanțe sociologic induse asupra medierii cunoașterii (acoperirea explicării situației concrete cu concepte abstracte și eclipsarea/ștergerea importanței acestor concepte prin practică).

Maria Christina SUCIU, Era post - adevărului. O abordare multidisciplinară

În cadrul dezbaterilor prilejuite de capcanele și provocările care stau în față cunoașterii și comunicării problematica erei post - adevărului capătă un contur tot mai evident. Pentru a face față provocărilor tot mai complexe care adesea fac dificilă identificarea conținuturilor relevante și adevărate în avalanșa de informații și știri care par să ne complexească, cultivarea discernantului este din ce în ce mai importantă. Înțelegerea și adaptarea cu competență și profesionalism la schimbările și evoluțiile tot mai turbulente din jur reclamă regândirea și chiar redefinirea în sens larg a stării de ‘normalitate’. Adesea suntem nevoiți să punem întrebări la care nici nu ne-am fi gândit și să găsim răspunsuri cât

mai pertinente pe care apoi să avem capacitatea de a le actualiza și revizui regulat, în raport cu noile dinamici și provocări. Avalanșa de "breaking news", în cadrul căroră nu de puține ori regăsim știri false, exprimate însă într-o manieră care le poate face credibile pentru majoritatea oamenilor, discernământul este esențial. Se pune astfel întrebarea: cum putem gestiona cât mai competent și avizat decalajul dintre viteza de diseminare și distribuire a informațiilor și cunoștințelor care este fără precedent, pe ce o parte, și capacitatea noastră de a discerne pe care dintre acestea ne putem baza? Urmată de întrebări de tipul: ce contează mai mult: disponibilitatea datelor, informațiilor și cunoștințelor sau valoarea de adevăr a acestora?

O problemă cheie este asigurarea coerenței dintre disponibilitatea datelor, informațiilor și cunoștințelor și credibilitatea și valoarea de adevăr a acestora. Pe cale de consecință, va trebui să fim capabili să decidem cu discernământ și competență în ce măsură ne putem baza pe acestea și dacă ne sunt cu adevărat de folos, în condițiile în care nu mai putem avea încredere în ele, nici chiar atunci când avem posibilitatea de a le verifica conținutul prin apelarea la mai multe surse de date. Uneori devine o reală provocare să accesăm de exemplu mai multe canale de știri și să primim, dacă nu alte informații, fie și interpretări diferite ale aceluiași eveniment. În acest sens e necesar să dispunem de posibilitatea de a verifica cu atenție acuratețea datelor atât prin accesarea mai multor surse de date cât și prin compararea diverselor puncte de vedere pentru a decide competent și cu discernământ pe ce ne putem baza în luarea deciziilor.

Era post adevărului afectează toți porii societății și se manifestă nu doar la nivel de individ cât și la nivelul grupurilor, organizațiilor, regiunilor și chiar la nivel național și respectiv internațional. Dialogul constructiv între echipe de profesioniști care să își concertează eforturile și competențele pentru a identifica răspunsuri cât mai competente la astfel de întrebări este, după părerea mea, esențial. Răspunsurile pot fi, nu de puține ori, diferite și invită la o perspectivă mai complexă de abordare. Pentru a rezolva unele probleme deosebit de complexe care solicită găsirea unor remedii și soluții urgente, comunicarea și schimbul constructive de idei în cadrul unor paneluri de experți din diverse arii ale cunoașterii poate fi facilitată și de întâlniri și reuniuni de lucru online pe platforme colaborative urmând ca, dacă este cazul, deciziile finale să aibă loc prin întâlniri față către față.

Pentru a se facilita adaptarea cât mai rapidă la diverselor provocări din era post adevărului este important să se promoveze dialogul constructiv și colaborarea dintre echipe multidisciplinare competente. Lucrarea evidențiază exemplul modelului ADAPT care promovează constituirea și dezvoltarea unor parteneriate care funcționează prin stimularea manifestării spiritului de echipă și a încrederii dintre membrii. În raport cu principiile și normele valorice promovate de modelul ADAPT organizațiile, comunitățile locale și persoanele care sunt nevoite să facă față provocărilor tot mai complexe ale erei post adevăr vor trebui să găsească soluții și răspunsuri cât mai pertinente și să gestioneze cât mai competent crizele complexe specifice unei societăți tot mai dinamice și adesea vulnerabile, în condițiile în care tot mai multe decizii se iau în condiții de risc și incertitudine. Cultivarea unor relații de bună înțelegere între membrii echipelor dinamice multidisciplinare bazate tot mai mult pe manifestarea empatiei și a compasiunii poate facilita comunicarea bazată pe respect, apreciere reciprocă dar și pe transparență. În acest mod se pot diminua riscurile amplificate atunci când deciziile se iau pe baza unor informații a căror acuratețe poate fi uneori îndoielnică, ceea ce scade semnificativ încrederea oamenilor în viabilitatea acelor decizii.

Liliana ENĂCHESCU, Rolul psihologului în cunoașterea și comunicarea cu persoanele de vârsta a treia

În stabilirea relației cu persoana vârstnică, psihologul trebuie să înțeleagă bătrânețea, ca fiind o importantă etapă de viață, sursă de cunoaștere, care poate ajuta la înțelegerea naturii umane. Întâlnirea psihologului cu persoana vârstnică este o întâlnire interpersonală cu rol de pregătire informațională, de care psihologul ține seama.

În construirea relației psiholog-persoană vârstnică este foarte importantă aptitudinea psihologului de a observa clientul, a-l asculta, a-l înțelege, de a fi empatic. Persoana vârstnică în cadrul conversației cu psihologul poate fi tentată să vorbească mult, să amestece relatările, să le încurce, să schimbe cursul limbajului sau din contră să fie retrasă, să fie tristă, să răspundă scurt, să vorbească lent sau încet.

Relatarea/expunerea de către client a situației de viață trăită, prin intermediul cuvintelor are o anumită semnificație lingvistică ce trebuie ascultată, dedusă de către psiholog, descifrată și înțeleasă. R. Fontaine sublinia faptul că efectele îmbătrânirii sunt legate de gradul de deteriorare al persoanei, de starea de sănătate a acesteia, ele nefiind egale pentru toți vârstnicii.

Mihaela BUIA, Eufemismele și disfemismele - elemente de coloratură în comunicarea verbală

Tema „Cunoaștere și comunicare” sugerează, chiar permite și o altă formulare: cunoașterea și prin comunicare,, aceasta incluzând, în limitele acestei lucrări, comunicarea verbală scrisă și orală, prin urmare cuprinzând cunoașterea prin învățare (din sursele clasice mai vechi sau mai noi) și prin aflarea ocazională, incidentală, aleatorie sau intențională, prestabilită de informații.

Cunoașterea și comunicarea prin observare, percepție, experimentare, prin gesturi și mimică, prin revelație și tăcere, prin muzică și coduri, desigur și prin alte mijloace și din alte surse, nu fac obiectul acestei lucrări.

Gândirea, prin complexitatea sa, are nevoie de o mare diversitate de exprimări verbale pentru a avea acces cât mai complet la destinatarii / receptorii comunicării. Această diversitate cuprinde categoriile și relațiile semantice precum și tropii - figurile de stil care prin varietatea și profunzimea lor intensifică mesajul, transmițând nu numai denotații și conotații ci și o cromatică emoțională care funcționează ca un agent de complementaritate în economia limbii.

Eufemismele și disfemismele sunt tropi de substituție de o mare varietate din punctul de vedere atât al provenienței lor, al intenției care a determinat folosirea lor precum și al efectului lor asupra întregului context în care se utilizează. Nu puține unități lexicale aparținând jargonului, argoului, vulgarismelor au caracter euphemistic. În discursul public, mai ales în cel formal, disfemismele sunt mai puțin folosite decât eufemismele.

Dan ȘERBĂNESCU, Despre comunicare - rolul în cunoaștere în general și în fizica modernă în particular

Câteva aspecte devin dominante în stadiul actual al științei – ca termen generic pentru acel tip de cercetare a lumii bazat pe gândire sistematică, structurată, cu sisteme bine definite de autocontrol:

- Acumularea de cunoștințe nu se poate realiza decât prin comunicare și colaborare continuă supusă unui control strict – chiar prea strict – cu instituții care creează paradigme peste care se trece cu greutate și care cataloghează rapid teorii noi ca pseudoștiințe

- Nevoia de metateorii este dominantă în încercarea continuă de a sistematiza ceea ce se știe și a pregăti strategii pentru studiul necunoscutului

- Interdisciplinaritatea este o tentație crescândă, dar își are limite greu de trecut cum ar fi diluarea discursului și apariția masivă a unor pseudoștiințe

- Tendința de vulgarizare a cunoștințelor științifice este susținută de dezvoltări ale acestora gândite să ajute progresul și nu regresul înțelegerii lumii și universului

- Lipsa de Think tankuri profesionale preferabile unor grupuri internaute autodeclarate cunoscătoare.

Pentru fizica modernă abordările multidisciplinare sunt stimulate de procese de comunicare de eficiență crescută, dar care creează și mari dileme, dintre care consider că cea mai importantă este cea a relației sale cu abordările filozofice

Rolul epistemologiei este din ce în ce mai recunoscut contextul provocator și benefic al creșterii metodelor de comunicare

Cu toate acestea lumea modernă este martoră unor

- tribalizări -naționale, de domeniu, civil, militar etc fără precedent

- presiuni deosebite a mediilor de putere - nu neapărat și nu numai politice, ci și a entităților ce ar trebui să guverneze comunicarea dar țin să impună paradigme declarate imuabile

- controerse și nevoia e rezistență la vulgarizări generate de comunicare falsă

Domenii ca fizica aplicată și energetica nucleară sunt victime ale acestor procese.

În concluzie comunicarea are un rol cu impact încă nedefinit. Scenarii de dezvoltare ale lumii și civilizației pot lua în considerație strategii de abordare ale viitorului

Constantin STOENESCU, Comunicare argumentativă și adevăr consensual

Încă Aristotel a dezvoltat prin silogistica sa o teorie a inferenței formal valide, deși, în egală măsură sau poate cu prioritate, a fost interesat de aspecte informale ale comunicării și argumentării, de la condițiile de corectitudine ale unei definiții la respingerea sofismelor. Faptul că în limbajul natural, utilizat în comunicarea argumentativă, apar polisemii, ambiguități și vaguități, a generat o preocupare terapeutică din partea filosofilor, în mod programatic începând cu Descartes și mai ales cu Leibniz, pentru un limbaj perfect din punct de vedere logic. Acest proiect a căpătat consistență în lucrarea Scrierea conceptuală a lui Gottlog Frege și a dus la dezvoltarea analizei logico-lingvistice, dominantă la începuturile filosofiei analitice.

Totuși, în ciuda extinderilor logicii spre diverse tipuri de limbaj, în a doua jumătate a secolului trecut a reînviat interesul pentru limbajul natural și pentru utilizarea lui în comunicarea argumentativă. În opinia mea, au fost trei surse principale ale acestei reorientări, revenirea la analiza limbajului natural propusă de Wittgenstein în *Cercetări filosofice*, redefinirea condițiilor de posibilitate ale teoriei argumentării de către Toulmin în *The Uses of Argument* și deplasarea spre o perspectivă specifică retoricii realizată de Perelman.

Comunicarea mea vizează un aspect restrâns al acestei reorientări a interesului cercetătorilor, și anume, modul în care este înțeles conceptul de adevăr în acest context.

Desigur, dacă luăm în considerare scopurile comunicării argumentative, atunci vom avea de la bun început o schimbare radicală generată de faptul că argumentatorul are drept scop principal obținerea convingerii în auditoriul său. Efectul imediat este acela că forța unui argument nu stă numai în consistența sa logică, ci și în folosirea altor pârghii comunicaționale și chiar a unor strategii extraverbale și paraverbale.

Atunci, cum ar putea fi salvat conceptul de adevăr dacă acceptăm acest specific al comunicării argumentative? Părerea mea este că ne rămâne în mod sigur posibilitatea unei teorii a adevărului consensual pe care o identific în istoria recentă a filosofiei de la Charles S. Peirce la Juergen Habermas. Adevărul se poate constitui consensual cu condiția ca participanții la cercul comunicării să fie persoane rezonabile și al căror scop epistemic să fie obținerea de cunoaștere. Or, în acest sens, pe termen mediu și lung, dacă jocul este caracterizat prin fair play epistemic, atunci consensul obținut va indica spre adevăr. Un discurs, oricât de convingător ar părea, poate fi respins, ar spune Keith Lehrer, pe baza criteriilor epistemice normative ale obținerii adevărului și eliminării erorii.